

บัณฑิตศึกษาปริวรรตน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2565

การบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามหลักพุทธธรรม
The administration of educational quality assurance of basic education institutions
According to the Buddhist principles

นิรชา อภิชาติ¹

Niracha Apichat¹

วรกรุต เกื้อนช้าง², ธาณี เกสทอง³

Wrorakrit Thuenchang², Thanee Kestong³

บทคัดย่อ

การประกันคุณภาพของสถานศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาเพราะเป็นการตรวจสอบประเมินผลการดำเนินงานว่าสถานศึกษาได้พัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างมีคุณภาพ เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ซึ่งจะทำให้ทราบสภาพการดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย มีสภาพปัญหาจุดอ่อน ที่ต้องแก้ไขปรับปรุง สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 การดำเนินงานต้องมีการกำหนดมาตรฐานให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา มีการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา แผนปฏิบัติการประจำปี จัดทำระบบสารสนเทศอย่างเป็นระบบ จัดให้มีการประเมินและดำเนินการตรวจสอบ ทบทวนคุณภาพอย่างสม่ำเสมอ จัดทำ เผยแพร่รายงานประจำปีและที่สำคัญสถานศึกษาต้องจัดให้ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยการนำหลักอิทธิบาท 4 คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายเป็นแนวทางการทำงานที่พระพุทธองค์ได้ทรงสวดไว้อย่างแยกแยะ อันประกอบด้วย แนวปฏิบัติ 4 ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งแต่ละข้อต่างมีหน้าที่เฉพาะของตนต่อเนื่องหนุนเสริมกัน จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไปไม่ได้ เพราะเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันทั้ง 4 ข้อจึงจะทำให้ประสบผลสำเร็จในชีวิตและการงานได้ตามความมุ่งหวัง

คำสำคัญ : การประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน,หลักพุทธธรรม

Abstract

The quality assurance of educational institutions is important to the development of educational institution quality because it is the audit and evaluation of the performance that the educational institution has developed the quality of education. When compared with the standard criteria of the Accreditation Agency And assess the quality of education (ONESQA), which will make it known to the operating conditions to achieve the goals. Have a problem condition, weakness That need to be improved educational institutions can provide education in accordance with the spirit of the National Education Act B.E. 2542. Operations must set standards in accordance with the educational context. There is a plan to develop the quality of educational institutions. Annual government action plan Create an information system systematically Arrange for assessments and inspections Review the quality regularly. Prepare to publish an annual report. And more importantly, educational institutions must arrange for teachers, students, parents and the community to participate in the operation. By bringing the 4 principles The virtues that lead to the success of the intended results are a guide to working at the monks. The Buddha has listened carefully. Including the 4 guidelines are Aspiration Exertion Thoughtfulness Investigation, each of which has their own specific duties. Cannot be lacking any of the above Because it is a process that is connected to each other, it will lead to success in life and work as expected.

¹ นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มจร วิทยาเขตนครสวรรค์, Doctor of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Sawan Campus, E-mail : Niracha2910@gmail.com

² รองศาสตราจารย์ ดร. , ผู้อำนวยการหลักสูตรและประธานที่ปรึกษาคุณุขุณินพนธ์

³ อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา และอาจารย์ที่ปรึกษาคุณุขุณินพนธ์ร่วม

Keyword: Quality Assurance of Basic Education Institutions, Buddhism.

บทนำ

คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21 โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา 4 ประการ คือ 1) เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ 2) เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมืองดี มีคุณลักษณะ ทักษะและสมรรถนะที่สอดคล้องกับทบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและยุทธศาสตร์ชาติ³) เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และคุณธรรม จริยธรรม รู้รักสามัคคี และร่วมมือผนึกกำลังมุ่งสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 4) เพื่อนำประเทศไทยก้าวข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลาง และความเหลื่อมล้ำภายในประเทศลดลง⁴ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)พ.ศ. 2545 มาตรา 48 ระบุว่า “ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง” และมาตรา 49 ระบุถึงการประเมินคุณภาพภายนอกไว้ว่า “ให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มีฐานะเป็นองค์การมหาชนทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์ วิธีการประเมินคุณภาพภายนอก และทำการประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา” จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการประกันคุณภาพการศึกษาภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาปกติที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการควบคุมดูแลปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพ มีการตรวจสอบติดตามและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงคุณภาพอย่างสม่ำเสมอด้วยเหตุนี้ระบบประกันคุณภาพภายในจึงต้องดูแลทั้งปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิตหรือผลลัพธ์ ซึ่งต่างจากการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการประเมินผลการจัดการศึกษาดังนั้น ความเชื่อมโยงระหว่างการประกันคุณภาพภายในกับการประเมินคุณภาพภายนอกจึงเป็นสิ่งจำเป็น⁵

ผู้บริหารหรือผู้นำทางการบริหารเชิงพุทธนั้นได้รับการขนานนามว่าเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารปกครองควบคุมกำกับดูแลกิจการขององค์กร และเป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่งระดับสูงในองค์กรใด องค์กรหนึ่ง การที่บุคคลที่จะดำรงตำแหน่งในสถานภาพเป็นผู้บริหารหรือผู้นำที่จะประสบความสำเร็จ ได้นั้นต้องใช้ทั้งศาสตร์ และศิลป์ในการบริหาร เมื่อก้าวถึงหลักพุทธธรรม อิทธิบาท⁶ ฐานหรือหนทางสู่ความสำเร็จ คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จทาง แห่งความสำเร็จ หรือคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายเป็นแนวทางการทำงานที่พระ พุทธองค์ได้ทรงสวดไว้อย่างแยกย่อย อันประกอบด้วย แนวปฏิบัติ 4 ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งแต่ละข้อต่างมีหน้าที่เฉพาะของตนต่อเนื่องหนุนเสริมกัน จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไปไม่ได้ เพราะเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันทั้ง 4 ข้อจึงจะทำให้ประสบผลสำเร็จในชีวิตและการงานได้ตาม ความมุ่งหวังดังนี้⁷ 1) ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำใ้ใจรัก จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและ ปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆขึ้นไป ดังนั้น เราจึงควรที่จะได้ฉันทะเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่สำคัญอันดับแรกเพื่อเป็นกำลังใจที่จะนำกิจการงานทั้งหลายไปสู่ความสำเร็จ รุ่งเรือง ทั้งยังมีส่วนทำให้เกิด คุณธรรมในข้อต่อไปทุกข้อ และการใ้รู้ ก็คือจุดเริ่มต้นของการพัฒนาทางปัญญาหรือการศึกษา ทอดลองต่างๆ ด้วย2) วิริยะ ความเพียร คือ มุ่งมั่นทุ่มเทขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง เป็นความเพียรพยายามอย่างสูงที่จะทำตามฉันทะหรือศรัทธาของ ตัวเอง หากเราไม่มีความเพียรแล้วก็อ่อนน้อมได้ว่า เรามีฉันทะหลอกๆ หรือศรัทธาหลอกๆ

⁴ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579.กรุงเทพฯ: บริษัท พรินทวาทกราฟฟิค จำกัด.พิมพ์ครั้งที่ 1,2560.

⁵ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. คู่มือการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ.2554 – 2558) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ฉบับสถานศึกษา พ.ศ. 2554.หน้า 7)2554

⁶ ที.ปา. (ไทย) 11/231/233.

⁷ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตโต).พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่13, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทเอสอาร์พริ้นติ้งแมสโปรดักส์จำกัด.หน้า160,2548.

บัณฑิตศึกษาปริวรรตน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2565

ทั้งโกหก ตัวเองและหลอกผู้อื่น ซึ่งผลงานที่ได้ทำออกมานั้นก็จะเป็นตัวชี้วัดว่าทำเพื่ออะไร 3) จิตตะ ความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิดเอาใจตีฝักฝักไม่ ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย เอาใจจดจ่ออย่างมีสมาธิ ทำให้เกิดความรอบคอบ การตัดสินใจ ทำอะไรก็ จะเกิดความผิดพลาดน้อยตามไปด้วย ถ้าเรามีจิตใจที่จดจ่อต่อสิ่งที่เราคิด ที่เราทำและรับผิดชอบแล้ว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องหน้าที่หรือการงานอะไรก็ตามทุกอย่างจะสำเร็จได้ด้วยดีดังประสงค์เสมอ 4) วิมังสา ความไตร่ตรองหรือทบทวน คือ หมั่นใจปัญญา พิจารณาใคร่ครวญตรวจตรา หาเหตุผลและตรวจสอบข้อบกพร่องในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น

แนวคิดและทฤษฎีการประกันคุณภาพการศึกษา

การจัดการศึกษาในปัจจุบันต้องให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพของผลผลิต กระบวนการจัดการศึกษา ก็จะต้องให้มีประสิทธิภาพด้วย ดังนั้นการนำการประกันคุณภาพภายในให้ผสมผสานอยู่ในกระบวนการบริหารและการจัดการเรียนการสอนตามปกติของสถานศึกษาเป็นสิ่งซึ่งสถานศึกษาต้องถือว่าเป็นงานสำคัญ การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาประเด็น

ต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนวิจัย ดังต่อไปนี้

1. สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษากับการประเมินคุณภาพภายนอก

ความหมายและความสำคัญของการประเมินคุณภาพภายนอก ในการบริหารจัดการศึกษาให้มีคุณภาพนั้น จำเป็น ต้องใช้ หลักการ บริหารจัดการ เช่นเดียวกับ การบริหาร หรือดำเนินกิจการต่าง ๆ ที่ต้องมี การดำเนินงานให้เป็นระบบครบวงจร โดยมี ขั้นตอนที่สำคัญประการหนึ่งคือ การประเมินผลเพื่อให้ได้ข้อมูลย้อนกลับ อันจะสะท้อนให้เห็นถึงผลการดำเนินงานที่ผ่านมาว่าบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้เพียงใด รวมทั้งมีจุดอ่อนหรือปัญหาในเรื่องใดบ้างที่ต้องปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้การวางแผน และการดำเนินงานระยะต่อไปบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับการประเมินผล โดยเฉพาะการประเมินคุณภาพภายนอก จากหน่วยงานที่เป็นกลาง เพราะจะทำให้เกิดกลไกในการตรวจสอบอย่างจริงจัง รวมทั้งกระตุ้นให้หน่วยงานที่จัดการศึกษา

โดยที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน ถึงความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษา ซึ่งบัญญัติไว้ในหมวด 6 มาตรฐานการประเมินคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะมาตรา 49 ที่กำหนดให้ มีสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา มีฐานะเป็นองค์กรมหาชน ทำหน้าที่เป็นผู้พัฒนาเกณฑ์ และวิธีการประเมินคุณภาพของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงหลักการ และแนว การจัดการศึกษาในแต่ละระดับ โดยให้มีการประเมินภายนอกสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกห้าปี การประเมินภายนอกเป็นการจัดการศึกษาเพื่อตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษาว่าได้มาตรฐานหรือไม่ มีจุดเด่น จุดด้อยที่ต้องพัฒนาปรับปรุง ซึ่งมีความสอดคล้องกับการประกันคุณภาพภายใน เป็นการตรวจสอบยืนยันว่า สถานศึกษาที่ได้กำหนดไว้ โดยเกณฑ์มาตรฐานกลาง ในการประเมินภายนอก

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา⁸ ได้ให้ความหมายของการประเมินภายนอกคือ การประเมินคุณภาพการจัดการศึกษา การติดตาม การตรวจสอบคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา โดยผู้ประเมินภายนอกที่ได้รับ การรับรองจากสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. เพื่อมุ่งให้มีการพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น ผู้ประเมินภายนอกหรือคณาจารย์โรงเรียนมีความเป็นอิสระ และเป็นกลาง ไม่มีผลประโยชน์ขัดแย้งกับ การประเมินคุณภาพภายนอก จะนำไปสู่การเข้าถึงคุณภาพการศึกษาด้วยความเป็นกลาง เพื่อสร้างสรรค์พัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาอย่างแท้จริง

อุทัย บุญประเสริฐ⁹ ได้ให้ความหมายการประเมินคุณภาพภายนอกเป็นการประเมินคุณภาพการบริหารจัดการของสถานศึกษาโดยหน่วยงานหรือบุคคลภายนอก เพื่อมุ่งให้มีการพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษา

⁸ สำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา.หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่สอง (พ.ศ. 2549-2553). กรุงเทพฯ: จุดทอง,2549.

⁹ อุทัย บุญประเสริฐ.การบริหารจัดการสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษาปริวรรตน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2565

ของสถานศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่มุ่งช่วยสถานศึกษาในการยกระดับคุณภาพของสถานศึกษาสู่ระดับที่เป็นมาตรฐาน และยกระดับคุณภาพของสถานศึกษาให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นสู่ความเป็นเลิศต่อไป

สรุปได้ว่า การประกันคุณภาพภายนอกมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาเพราะเป็นการตรวจสอบประเมินผลการดำเนินงานว่าสถานศึกษาได้พัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างมีคุณภาพ เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ซึ่งจะทำให้ทราบสภาพการดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย มีสภาพปัญหาจุดอ่อน ที่ต้องแก้ไขปรับปรุง สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

หลักการของการประเมินคุณภาพภายนอก

การประเมินคุณภาพนอกสถานศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศอย่างต่อเนื่องซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 49 กำหนดให้มีการประกันคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาทุกแห่ง อย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกห้าปี¹⁰

ได้กำหนดหลักการของการประเมินคุณภาพภายนอกไว้ 5 ประการคือ

1. เป็นการประเมินเพื่อมุ่งให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไม่ได้มุ่งเน้นเรื่อง การตัดสินจับผิดหรือการให้โทษ
2. ยึดหลักความเที่ยงตรงเป็นธรรม โปร่งใส มีหลักฐานข้อมูลตามสภาพความเป็นจริง และมีความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ (Accountability)
3. มุ่งสร้างความสมดุลระหว่างเสรีภาพทางการศึกษากับจุดมุ่งหมาย และหลักการการศึกษาของชาติ โดยให้มีเอกภาพเชิงนโยบายแต่ยังคงมีความหลากหลายในการปฏิบัติที่สถานศึกษาสามารถกำหนดเป้าหมายเฉพาะ และพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เต็มตามศักยภาพสถานศึกษา และผู้เรียน
4. มุ่งเน้นในเรื่องการส่งเสริม และประสานงานในลักษณะกัลยาณมิตรมากกว่า การกำกับ และควบคุม
5. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการประเมินคุณภาพ และการพัฒนาการจัดการศึกษาจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

จากหลักการแสดงให้ทราบว่า การประเมินคุณภาพภายนอกมีจุดประสงค์เพื่อเป็น การประเมินที่เน้นการให้ข้อมูลในสภาพจริง ไม่ใช่เป็นการตรวจสอบหรือจับผิด แต่เป็นการประเมิน ข้อมูลเพื่อการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา และให้ข้อมูลป้อนกลับแก่สถานศึกษาในการพัฒนาปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

วัตถุประสงค์การประเมินคุณภาพภายนอก

การประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษามีวัตถุประสงค์อยู่ที่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย หลักการ และแนวการจัดการศึกษาตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 การดำเนินงานการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อตรวจสอบ ยืนยันสภาพจริงในการดำเนินงานของสถานศึกษา และประเมินคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาตามแนวกรอบมาตรฐาน แนวทาง และวิธีการที่สำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา กำหนด
2. เพื่อให้ได้รับข้อมูลซึ่งช่วยสะท้อนให้เห็นจุดเด่น จุดด้อยของสถานศึกษา เงื่อนไขความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพ และสาเหตุของปัญหา
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุง และพัฒนาคุณภาพการศึกษาแก่สถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัด
4. เพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษามีการพัฒนาคุณภาพ และดำเนินการประกันคุณภาพภายในอย่างต่อเนื่อง

¹⁰ สำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา. หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่สอง (พ.ศ. 2549-2553). กรุงเทพฯ: จุดทอง, 2549.

บัณฑิตศึกษาปริวรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2565

สรุปได้ว่าการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาทุกแห่งนั้นมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อกระตุ้นให้สถานศึกษามีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการศึกษาที่ดี รวมทั้งมีการประเมินสถานภาพการดำเนินงานของสถานศึกษา เพื่อสะท้อนจุดเด่น จุดด้อย เงื่อนไขความสำเร็จของสถานศึกษานั้น ๆ พร้อมเสนอแนะแนวทางปรับปรุง และพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้กับสถานศึกษา และรายงานผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชนทราบ เพื่อให้ทุกฝ่ายร่วมกันพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ความสัมพันธ์ระหว่างการประกันคุณภาพภายในกับการประเมินคุณภาพภายนอก

กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา คือ การพัฒนาคุณภาพการศึกษา ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย หลักการ และแนวการจัดการศึกษา ตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติแห่งชาติ โดยเน้นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์เป็นคนดี มีความสามารถ และมีความสุข มีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และมีการบริหารจัดการ รวมทั้งการดำเนินงานที่เน้นคุณภาพ เป็นการทำงานที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยสถานศึกษาจะต้องมีการประกันคุณภาพภายในให้เป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร เพื่อพัฒนาคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐาน ซึ่ง สำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา¹¹ ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการประกันคุณภาพภายใน และการประเมินคุณภาพภายนอกว่า การประกันคุณภาพภายในกับการประเมินคุณภาพภายนอกเชื่อมโยงกันด้วยมาตรฐานการศึกษาตามความเหมาะสม และบริบทของสถานศึกษา แต่ควรมีส่วนที่สอดคล้องกับมาตรฐานการประเมินภายนอก ซึ่งพัฒนาตามจุดมุ่งหมาย หลักการ และแนวการจัดการศึกษาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติรวมอยู่ด้วย

การประกันคุณภาพภายในเป็นกระบวนการประเมินผล และการติดตาม ตรวจสอบคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งข้อมูลที่ได้จากรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษาจะต้องส่งให้สำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) เพื่อให้คณะผู้ประเมินภายนอกได้ศึกษาอย่างละเอียดก่อนการตรวจเยี่ยมสถานศึกษา

การประเมินคุณภาพภายนอกเป็นงานที่ต่อเนื่อง และสัมพันธ์กับการประกันคุณภาพภายใน และเป็นการตรวจสอบผลการประเมินตนเองของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินภายนอกในแต่ละระดับการศึกษา เพื่อให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการดำเนินงานแก่สถานศึกษา และทำให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาคุณภาพในการจัดการศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง การประเมินคุณภาพภายนอกจึงมีความสัมพันธ์กับการประกันคุณภาพภายใน

ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา

ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา มีนักการศึกษาและนักวิชาการหลาย ๆ ท่านได้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา ดังนี้

รุ่ง แก้วแดง¹² ให้ความหมายว่า การประกันคุณภาพ คือ การทำงานตามปกติของครู เพียงแต่ปรับปรุงการทำงานให้เป็นกระบวนการ ขั้นตอนที่ชัดเจน ครูต้องทำการวิจัยมีการเก็บข้อมูล มีการวิเคราะห์ มีการนำไปใช้ โดยสรุป คือ นากระบวนการ PDCA มาใช้ในการทำงาน

พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์ และสุชาติ กิจพิทักษ์¹³ ได้กล่าวว่าการประกันคุณภาพการศึกษา เป็นการบริหารและการดำเนินกิจการตามภารกิจของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนมีความมั่นใจในระบบการศึกษา การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นระบบที่มีการดำเนินการโดยบุคลากรในสถานศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัดควบคุมการตรวจสอบ และประเมินผลจากหน่วยงานภายนอก ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษาให้มี

¹¹ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. *หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่สอง (พ.ศ. 2549-2553)*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

¹² รุ่ง แก้วแดง. *ปฏิวัติการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ครั้งที่ 9. มติชน, 2544

¹³ พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์ และสุชาติ กิจพิทักษ์. *การประกันคุณภาพการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานการปฏิรูปการศึกษา, 2545

บัณฑิตศึกษาปริวรรตน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2565

ความพร้อมในการรับการตรวจสอบและประเมินจากภายนอก พร้อมทั้ง เป็นผู้นำการปรับปรุงแก้ไขให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ¹⁴ สรุปว่าการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นการบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษาเพื่อคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

จากคำกล่าวของนักการศึกษาและนักวิชาการสรุปได้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นการดำเนินกิจกรรมทางการศึกษาตามระบบหรือแผนที่วางไว้โดยมีการติดตาม ตรวจสอบ แก้ไข พัฒนาและประเมินคุณภาพอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างความมั่นใจกับสังคมได้ว่าผู้เรียนหรือผลผลิตของสถานศึกษามีคุณภาพครบถ้วนตามมาตรฐานของหลักสูตรและตรงตามความมุ่งหวังของสังคมและชุมชน

แนวคิดการประกันคุณภาพการศึกษา

กรมวิชาการ¹⁵ กล่าวว่า การประกันคุณภาพได้เปลี่ยนแปลงจากการบริหารเชิงคุณภาพแบบเก่าที่เน้นการตรวจจับ อันได้แก่ การตรวจสอบคุณภาพ และการควบคุมคุณภาพ ซึ่งกิจกรรมทั้งสองกิจกรรมนี้ เน้นพัฒนาความแม่นยำของเครื่องมือและประสิทธิภาพของเทคนิคที่ใช้ในการตรวจจับความผิดที่เกิดขึ้น จุดอ่อนในการบริหารแบบนี้คือการลงมือกระทำหลังจากข้อผิดพลาดหรือปัญหาได้เกิดขึ้นแล้ว การบริหารแบบที่สองคือการประกันคุณภาพ มีลักษณะที่เน้นการป้องกันเพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดขึ้นได้ ข้อสังเกตที่สำคัญคือ เป็นวิวัฒนาการที่ต่อเนื่องมาจากการตรวจสอบและควบคุมเชิงคุณภาพ การประกันคุณภาพยังคงเน้นความสำคัญของคุณภาพและประสิทธิภาพของเครื่องมือและเทคนิคชีวิต สิ่งที่เพิ่มขึ้นมาก็คือการสร้างความมั่นใจโดยการมีมาตรการป้องกันไม่ให้ความผิดพลาดเกิดขึ้นโดยเริ่มตั้งแต่ขั้นการออกแบบและขั้นดำเนินการจนถึงขั้นผลผลิตออกมาและการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

กรมสามัญศึกษา¹⁶ กล่าวถึงแนวคิดในการประกันคุณภาพการศึกษาที่สถานศึกษานำไปใช้ในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาไว้ดังนี้

1. การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา (Child-centered Development) เป็นแนวคิดที่มุ่งให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ทั้งปวง และยึดประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ การดำเนินการต่าง ๆ ของสถานศึกษาต้องเป็นไปเพื่อคุณภาพของผู้เรียน สถานศึกษาต้องมีความเชื่อพื้นฐานว่าทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ (All can learn) การประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาจึงมุ่งเน้นความสามารถของสถานศึกษาในการบริหารจัดการให้คุณภาพของผู้เรียนได้มาตรฐานตามที่กำหนดเป็นสำคัญ

2. การใช้สถานศึกษาเป็นฐานในการบริหาร (School-based Management) เป็นแนวคิดที่มุ่งให้สถานศึกษามีอำนาจในการตัดสินใจบริหารการศึกษาด้วยตนเอง โดยมีคณะกรรมการสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา คุณภาพการศึกษาจะเกิดขึ้นที่สถานศึกษาซึ่งเป็นหน่วยปฏิบัติ ความมีอิสระคล่องตัวในการบริหารจะทำให้สถานศึกษาสามารถสร้างผลผลิตที่มีคุณภาพ ดังนั้นการประกันคุณภาพการศึกษาจึงเป็นการแสดงความรับผิดชอบของสถานศึกษาในการระดมสรรพกำลังทั้งในสถานศึกษาชุมชนและสังคมมาจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ และได้มาตรฐานตามที่กำหนดเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน

3. การมีส่วนร่วมคิดและการร่วมคิดร่วมทำ (Participation and Collaboration) เป็นแนวคิดที่มุ่งให้ทุกคนทุกส่วนของสังคม ต้องเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษา (all for education) เพื่อให้เกิด

¹⁴ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา: เพื่อพร้อมรับการประเมินภายนอก. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี, 2544.

¹⁵ กรมวิชาการ. แนวทางการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาโดยเขตพื้นที่การศึกษา เล่ม 1. ในเอกสารชุดการประกันคุณภาพในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานกรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2544.

¹⁶ กรมสามัญศึกษา. การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21. วารสารการศึกษานอกโรงเรียน. 4(3), 13-16, 2543.

บัณฑิตศึกษาปริวรรตน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2565

ประโยชน์สูงสุดกับทุกคนและสังคมโดยรวม (Education for all) การประกันคุณภาพการศึกษา จึงต้องมุ่งเน้นให้ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เช่นการเข้ามาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาและภายในสถานศึกษาเองต้องมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมและการร่วมคิดร่วมทำของผู้บริหาร ครูและบุคลากรทุกคน ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการตามแผน การกำกับติดตามและการประเมินผล เพื่อสร้างความรู้สึกรับผิดชอบเป็นเจ้าของ ความรับผิดชอบ ความผูกพัน ความมุ่งมั่น ร่วมมือ และร่วมใจกันพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จ

4. การกระจายอำนาจทางการศึกษา (Decentralization of Education) เป็นแนวคิดที่มุ่งกระจายอำนาจการจัดการศึกษาให้กับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการศึกษา (Stakeholders) ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดผู้เรียนมากที่สุด คือ สถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชน ซึ่งจะทำให้เกิดความตระหนักในคุณประโยชน์ของการศึกษาและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น และจะทำให้เกิดความร่วมมือในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามต้องการ ในการประกันคุณภาพการศึกษา นอกจากสถานศึกษาจะสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระหว่างสถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชนแล้ว สถานศึกษาควรกระจายอำนาจในการตัดสินใจให้ฝ่าย หมวดหรืองาน และทีมงานในการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ หรือภารกิจที่ได้รับมอบหมาย เพื่อสร้างความตระหนักและความรับผิดชอบ ตลอดจนพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรให้มีคุณภาพสูงขึ้น

5. การแสดงความรับผิดชอบต่อที่ตรวจสอบได้ (Accountability) เป็นแนวคิดที่มุ่งให้สถานศึกษาแสดงความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ในการจัดการศึกษา และการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองให้ได้มาตรฐานคุณภาพต่อผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน สังคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นหลักประกันและสร้างความเชื่อมั่นว่า สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนมีคุณภาพได้มาตรฐานตามที่กำหนด ดังนั้น ในการประกันคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาจะต้องแสดงความสามารถในการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งรายงานให้ผู้ปกครอง ชุมชน สังคม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบความก้าวหน้า และความสำเร็จในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาตลอดจนพร้อมรับการตรวจประเมินจากองค์กรภายนอก ผู้ปกครอง ชุมชน สังคม หรือผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคน

หลักการและแนวคิดพื้นฐานในการประกันคุณภาพการศึกษา

กรมวิชาการ¹⁷ กล่าวว่า การดำเนินงานด้านประกันคุณภาพการศึกษาจะยึดหลักการ ดังนี้

1. คุณภาพการศึกษาในบริบทของการประกันคุณภาพ จะเน้นการสร้างความพึงพอใจให้กับผู้บริโภคทั้งภายในและภายนอก
2. การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นการบริหารจัดการศึกษาทั้งระบบของสถานศึกษาและเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุกที่เน้นการวางแผนและการเตรียมการป้องกันล่วงหน้าก่อนที่ปัญหาจะเกิดขึ้นไม่ให้เกิดแก่สถานการณ์เฉพาะหน้าเพื่อตอบสนองต่อปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว
3. การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นการสร้างความมั่นใจที่ตั้งอยู่บนรากฐานของหลักวิชา หลักฐานข้อเท็จจริงที่สามารถตรวจสอบได้ กระบวนการวิเคราะห์และประมวลผลที่เป็นวิทยาศาสตร์ หลักตรรกะและความสมเหตุสมผล
4. การตรวจสอบการวัดและประเมินผลในบริบทของการประกันคุณภาพ มีจุดประสงค์ที่สำคัญเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลย้อนกลับสำหรับใช้ในการวางแผนเพื่อการปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่องมิใช่เป็นการจับผิดหรือตัดสินใจให้รางวัลหรือลงโทษ
5. คุณภาพการออกแบบ (มาตรฐานการศึกษา หลักสูตร และแผนการสอน) และกระบวนการทำงาน (การเรียนการสอน การบริหารหลักสูตร ครูและบุคลากรทางการศึกษา) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

¹⁷ กรมวิชาการ. แนวทางการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาโดยเขตพื้นที่การศึกษา เล่ม

1. ในเอกสารชุดการประกันคุณภาพในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานกรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว2,544.

บัณฑิตศึกษาปริวรรตน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2565

6. การประกันคุณภาพการศึกษา เน้นความสำคัญของการสร้างความรู้ ทักษะและความมั่นใจแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เพื่อสร้างโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

7. การประกันคุณภาพการศึกษา ให้ความสำคัญต่อการประสานงานสัมพันธ์ภายในระหว่างหน่วยงานทางการศึกษาทุกระดับและการร่วมมือของหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ในเขตพื้นที่การศึกษาและจังหวัด

8. ภาวะผู้นำและความเอาใจจริงเอาใจของผู้บริหารสถานศึกษาและการกระจายอำนาจความรับผิดชอบที่เหมาะสม เป็นปัจจัยสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ¹⁸ สรุปหลักการของการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาไว้ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของการประกันคุณภาพในสถานศึกษา คือการที่สถานศึกษาร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา ไม่ใช่การจับผิดหรือทำให้บุคลากรเสียหน้าโดยเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การพัฒนาคุณภาพให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน

2. การที่จะทำให้บรรลุในข้อ 1 ต้องทำให้การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการและการทำงานของบุคลากรทุกในสถานศึกษา ไม่ใช่กระบวนการที่แยกส่วนมาจากการดำเนินงานปกติของสถานศึกษา โดยสถานศึกษาจะต้องวางแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการที่มีเป้าหมายชัดเจน ทำตามแผน ตรวจสอบ ประเมินผล และพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ มีความโปร่งใสและมีจิตสำนึกในการพัฒนาคุณภาพการทำงาน

3. การประกันคุณภาพเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู-อาจารย์ และบุคลากรอื่น ๆ ในสถานศึกษา โดยการดำเนินงานจะต้องให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้เรียน ชุมชน เขตพื้นที่การศึกษา หรือหน่วยงานที่กำกับดูแลเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน ติดตาม ประเมินผล พัฒนาปรับปรุง ช่วยกันคิดช่วยกันทำ ช่วยกันผลักดันให้สถานศึกษามีคุณภาพ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพเป็นไปตามความต้องการของผู้ปกครอง สังคม และประเทศชาติ

จากการศึกษาแนวคิดและหลักการประกันคุณภาพการศึกษา สรุปได้ดังนี้

1. เน้นการสร้างควมพึงพอใจให้กับผู้บริโภครวมทั้งภายในและภายนอก ดังนั้นกระบวนการตรวจสอบหรือประเมินผล เพื่อนำข้อมูลย้อนกลับไปใช้ในการวางแผนพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่องไม่ใช่เพื่อการจับผิด เป้าหมายอยู่ที่คุณภาพผู้เรียน

2. จะต้องทำให้การประกันคุณภาพเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการและการทำงานของบุคลากรในสถานศึกษามีใช้แยกส่วนจากการดำเนินงานปกติ

3. บุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ผู้บริหาร ครู-อาจารย์ ผู้ปกครอง ชุมชน และเขตพื้นที่การศึกษาจะต้องมีความตระหนักและร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา

4. สถานศึกษามีภาระหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ดังนั้นองค์ประกอบทุกส่วนของสถานศึกษา เช่น บุคลากร หลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน ฯลฯ จะต้องมีความสัมพันธ์

ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

ในระบบโครงสร้างการประกันคุณภาพศึกษานั้น มีนักการศึกษาได้เน้นแนวทางการจัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ไว้ดังนี้

กรมสามัญศึกษา¹⁹ กำหนดโครงสร้างการประกันคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วยกระบวนการที่พัฒนาที่สำคัญ 3 ส่วน ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อกัน คือ

1. การควบคุมคุณภาพการศึกษา (Quality Control) ได้แก่การดำเนินการในลักษณะต่อไปนี้

1.1 การกำหนดมาตรฐานการศึกษา

¹⁸ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา: เพื่อพร้อมรับการประเมินภายนอก. กรุงเทพฯ: พิมพ์ที่,2544.

¹⁹ กรมสามัญศึกษา.แนวทางการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา.กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมศาสนา,2547.

บัณฑิตศึกษาปริวรรตน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2565

- 1.2 การพัฒนาเข้าสู่มาตรฐานการศึกษา
 2. การตรวจสอบคุณภาพ ทบทวน และปรับปรุงคุณภาพการศึกษา (Internal Quality Audit and Intervention) ประกอบด้วย
 - 2.1 การตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา
 - 2.2 การตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา
 - 2.3 การติดตาม ตรวจสอบและประเมินในภาพรวมของกระทรวง
 3. การประเมินและรับรองคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา
 5. การประเมินคุณภาพการศึกษา

สถานศึกษาควรกำหนดให้มีการประเมินความก้าวหน้าและประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการของสถานศึกษา ในทุกแผนงานแล้วนำผลมาพัฒนาปรับปรุง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ²⁰ กำหนดระบบคุณภาพมาตรฐานการศึกษาไว้ดังนี้

 1. การควบคุมคุณภาพ เป็นการพัฒนาคุณภาพ และพัฒนาสถานศึกษาให้เข้าสู่มาตรฐาน
 2. การตรวจสอบคุณภาพเป็นการตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด
 3. การประเมินคุณภาพ เป็นการประเมินคุณภาพของสถานศึกษา โดยหน่วยงานที่กำกับดูแลในเขตพื้นที่และหน่วยงานต้นสังกัดในส่วนกลาง

กรมวิชาการ ได้จัดระบบคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานภายในสถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องประกอบด้วย ดังนี้

 1. มาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียน
 2. มาตรฐานด้านการจัดการศึกษา
 3. มาตรฐานการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้
 4. มาตรฐานอัตลักษณ์ของสถานศึกษา
 5. มาตรฐานมาตรการส่งเสริม

จากการศึกษาการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาขององค์กรและนักการศึกษาดังที่กล่าวมาแล้วในตอนต้น จะเห็นว่ามีความคิดและวิธีการดำเนินการคล้ายคลึงกันมาก ผู้วิจัยสนใจที่จะใช้กรอบในการศึกษาวิจัยตามแนวทางของกระทรวงศึกษาธิการ ด้วยเหตุผลเพราะเป็นแนวทางที่มีกรอบการดำเนินการที่ชัดเจนและเป็นไปตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่อง ระบบ หลักเกณฑ์ และ วิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา พ.ศ.2553 ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ นำมารวบรวมสาระสำคัญ ตามลำดับ
- การดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา**
- กฎกระทรวง ว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2546 ข้อ 2 วรรคสอง บัญญัติว่า ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษา ประกอบด้วย
1. การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
 2. การทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
 3. การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ
 4. การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา
 5. การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา
 6. การประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
 7. การจัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา
 8. การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

²⁰ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา: เพื่อพร้อมรับการประเมินภายนอก. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี, 2544.

บัณฑิตศึกษาปริวรรตน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2565

ตามกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 ได้กำหนดหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในให้สถานศึกษาดำเนินการโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ดังต่อไปนี้

1. การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 9 (3) บัญญัติให้มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาและให้สภาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมแห่งชาติ มีหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบาย แผนและมาตรฐานการศึกษาของชาติ

2. มาตรฐานการศึกษา

มาตรฐานการศึกษา คือ ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะ คุณภาพที่พึงประสงค์และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง เพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริม และกำกับดูแลการตรวจสอบ การประเมินผล และการประกันคุณภาพทางการศึกษา²¹

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 34 บัญญัติให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่พิจารณาเสนอแนะนโยบาย แผนพัฒนา มาตรฐานและหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมแห่งชาติ โดยให้คณะกรรมการและสำนักงานการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเขตพื้นที่ การศึกษากำกับดูแลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญา ให้สามารถจัดการศึกษา สอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานการศึกษา

มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดขึ้นเป็นมาตรฐานที่มีความสอดคล้องกับมาตรฐาน การศึกษาของชาติ ทั้งนี้ยังได้มีการกำหนดอุดมการณ์และหลักการเพื่อให้สาธารณชน สังคมทุกภาคส่วน ได้เข้าใจแนวคิด รับรู้ และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดจนมีแนวทางตรวจสอบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาอย่างมีระบบและมี คุณภาพ คือ

1. หลักการพัฒนาผู้เรียนอย่างครบถ้วนสมบูรณ์
2. หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นไทย
3. หลักแห่งความเสมอภาค
4. หลักการมีส่วนร่วม
5. หลักแห่งความสอดคล้อง

การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษานั้นต้องกำหนดให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ เอกลักษณ์ของสถานศึกษา และมาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด และต้อง ครอบคลุมสาระการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งคำนึงถึงศักยภาพของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่นด้วย ดังนั้น สถานศึกษาจึงต้องวิเคราะห์มาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งระดับ ปฐมวัย มาตรฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มาตรฐานคุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตรของสถานศึกษา นโยบายของ หน่วยงานส่วนกลาง คุณลักษณะพิเศษของผู้เรียนที่สถานศึกษา ท้องถิ่น และชุมชนคาดหวัง เช่น ความมีสำนึกรักบ้านเกิด การเป็นยูวเกษตรกร การอนุรักษ์อาชีพท้องถิ่น/พื้นบ้าน การมีทักษะในอาชีพ (อาชีพใดอาชีพหนึ่ง) ความสามารถเฉพาะ ทางด้านใดด้านหนึ่ง เป็นต้น นำมาสังเคราะห์หลอมรวมกำหนดเป็นมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาอย่างไรก็ตาม สถานศึกษาต้องพึงตระหนักเสมอว่า มาตรฐานที่เกี่ยวกับคุณภาพผู้เรียนเป็นเป้าหมายสูงสุดในการจัดการศึกษาของ สถานศึกษา²²

หลักพุทธธรรมสำหรับส่งเสริมการพัฒนาภาวะผู้นำทางการบริหารตามหลักอริยบท 4²³

อริยบท 4 หมายถึงฐานหรือหนทางสู่ความสำเร็จ คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จทาง แห่งความสำเร็จ หรือ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายเป็นแนวทางการทำงานที่พระ พุทธองค์ได้ทรงสดับไว้อย่างแยกคาย อัน

²¹ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา: เพื่อพร้อมรับการประเมินภายนอก. กรุงเทพฯ: พิมพ์ที่,2544.

²² กระทรวงศึกษาธิการ.แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ,2553.

²³ ที.ป. (ไทย) 11/231/233.

บัณฑิตศึกษาปริวรรตน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2565

ประกอบด้วย แนวปฏิบัติ 4 ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งแต่ละข้อต่างมีหน้าที่เฉพาะของตนต่อเนื่องหนุนเสริมกัน จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไปไม่ได้ เพราะเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันทั้ง 4 ข้อจึงจะทำให้ประสบผลสำเร็จในชีวิตและการทำงานได้ตามความมุ่งหวังตั้งนี้²⁴ 1) **ฉันทะ** ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำใฝ่ใจรัก จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆขึ้นไป ดังนั้น เราจึงควรที่จะได้ฉันทะเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่สำคัญ อันดับแรกเพื่อเป็นกำลังใจที่จะนำกิจกรรมทั้งหลายไปสู่ความสำเร็จ รุ่งเรือง ทั้งยังมีส่วนทำให้เกิด คุณธรรมในข้อต่อไปทุกข้อ และการใฝ่รู้ ก็คือจุดเริ่มต้นของการพัฒนาทางปัญญาหรือการศึกษา ทอดลองต่างๆ ด้วย 2) **วิริยะ** ความเพียร คือ มุ่งมั่นทุ่มเทขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง เป็นความเพียรพยายามอย่างสูงที่จะทำตามฉันทะหรือศรัทธาของตัวเอง หากเราไม่มีความเพียรแล้วก็อนุมานได้ว่า เรามีฉันทะหลอกๆ หรือศรัทธาหลอกๆ ทั้งโกหก ตัวเองและหลอกผู้อื่น ซึ่งผลงานที่ได้ทำออกมานั้นก็จะเป็นตัวชี้วัดว่าทำเพื่ออะไร 3) **จิตตะ** ความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิดเอาจิตใฝ่ใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย เอาใจจดจ่ออย่างมีสมาธิ ทำให้เกิดความรอบคอบ การตัดสินใจ ทำอะไรก็ จะเกิดความผิดพลาดน้อยตามไปด้วย ถ้าเรามีจิตใจที่จดจ่อต่อสิ่งที่เรากำลังทำและรับผิดชอบแล้ว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องหน้าที่หรือการทำงานอะไรก็ตามทุกอย่างจะสำเร็จได้ด้วยดีดังประสงค์เสมอ 4) **วิมังสา** ความไตร่ตรองหรือทบทวน คือ หมั่นใจปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตรา หาเหตุผลและตรวจสอบข้อบกพร่องในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ คัดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น

การประกันคุณภาพของสถานศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาเพราะเป็นการตรวจสอบ ประเมินผลการดำเนินงานว่าสถานศึกษาได้พัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างมีคุณภาพ เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ซึ่งจะทำให้ทราบสภาพการดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย มีสภาพปัญหาจุดอ่อน ที่ต้องแก้ไขปรับปรุง สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2564 การดำเนินงานต้องมีการกำหนดมาตรฐานให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา มีการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา แผนปฏิบัติราชการประจำปี จัดทำระบบสารสนเทศอย่างเป็นระบบ จัดให้มีการประเมินและดำเนินการตรวจสอบ ทบทวนคุณภาพอย่างสม่ำเสมอ จัดทำ เผยแพร่รายงานประจำปีและที่สำคัญสถานศึกษาต้องจัดให้ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยการนำหลักอิทธิบาท 4 คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายเป็นแนวทางการทำงานที่พระ พุทธองค์ได้ทรงสวดบไว้อย่างแยกคาย อันประกอบด้วย แนวปฏิบัติ 4 ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งแต่ละข้อต่างมีหน้าที่เฉพาะของตนต่อเนื่องหนุนเสริมกัน จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไปไม่ได้ เพราะเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันทั้ง 4 ข้อจึงจะทำให้ประสบผลสำเร็จในชีวิตและการทำงานได้ตามความมุ่งหวัง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. **แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2553.
- กรมสามัญศึกษา. **แนวทางการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมศาสนา, 2542.
- กรมวิชาการ. **แนวทางการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาโดยเขตพื้นที่การศึกษา เล่ม 1**. ในเอกสารชุดการประกันคุณภาพในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2544.

²⁴ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 13, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทเอสารพริ้นติ้งแอนด์ปรินต์ติ้งจำกัด, 2548), หน้า 160.

บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2565

- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579.กรุงเทพฯ: บริษัท พริก
หวานกราฟฟิค จำกัด พิมพ์ครั้งที่ 1,2560.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา: เพื่อพร้อมรับการประเมิน
ภายนอก. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี,2544.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน.คู่มือปฏิบัติงานเรื่องการประเมินคุณภาพและการรับรองมาตรฐานคุณภาพ
การศึกษา: ม.ป.ท,2541.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา.เอกสารแนวทางการดำเนินงาน
ปฏิรูปการเรียนรู้การสอนตามเจตนารมณ์ กระทรวงศึกษาธิการ 2549 ปีแห่งการปฏิรูปการเรียนรู้การสอน.
กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ,2549.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา.หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินคุณภาพภายนอกของ
สถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่สอง (พ.ศ. 2549-2553). กรุงเทพฯ: จุดทอง,2549.
- พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตโต),พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม.พิมพ์ครั้งที่13.กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
บริษัทเอสาร์พริ้นติ้งแมสโปรดักส์จำกัด.หน้า160.2548.
- รุ่ง แก้วแดง.ปฏิวัติการศึกษาไทย.กรุงเทพ.พิมพ์ครั้งที่ 9.มติชน,2544
- พลฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์ และสุชาติ กิจพิทักษ์.การประกันคุณภาพการศึกษา.กรุงเทพฯ:สำนักงานการปฏิรูป
การศึกษา,2545
- อุทัย บุญประเสริฐ.การบริหารจัดการสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
,2546.